

Byla Nr. 3/02-7/02-29/03

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS**NUTARIMAS**

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ALKOHOLIO KONTROLĖS ĮSTATYMO 1 STRAIPSNIO 4 DALIES (1997 M. LIEPOS 2 D. REDAKCIJA), 2 STRAIPSNIO 1 DALIES (1995 M. BALANDŽIO 18 D. REDAKCIJA), 3 STRAIPSNIO 1 DALIES 2 PUNKTO (1995 M. BALANDŽIO 18 D. REDAKCIJA), 4 STRAIPSNIO 2 DALIES (1998 M. GRUODŽIO 10 D. REDAKCIJA), 13 STRAIPSNIO (2000 M. LIEPOS 18 D. REDAKCIJA), 30 STRAIPSNIO 1 DALIES (1997 M. LIEPOS 2 D. REDAKCIJA) BEI 44 STRAIPSNIO 4 DALIES (2002 M. BIRŽELIO 20 D. REDAKCIJA) IR LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2001 M. SAUSIO 22 D. NUTARIMU NR. 67 „DĖL ALKOHOLIO PRODUKTŲ GAMYBOS LICENCIJAVIMO TAISYKLIŲ PATVIRTINIMO“ PATVIRTINTŲ ALKOHOLIO PRODUKTŲ GAMYBOS LICENCIJAVIMO TAISYKLIŲ 7 BEI 9 PUNKTŲ (2001 M. SAUSIO 22 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2004 m. sausio 26 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Egidijaus Jarašiūno, Egidijaus Kūrio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Augustino Normanto, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, sekretoriaujant Sigutei Brusovienei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajam patarėjui Egidijui Rumbučiui, to paties departamento vyriausiajam specialistui Giriui Ivoškai ir suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovui Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos Teisės departamento Teisės skyriaus vyriausiajam specialistui Andriui Miliūnui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 ir 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2004 m. sausio 7 d. išnagrinėjo bylą Nr. 3/02-7/02-29/03 pagal šiuos prašymus:

1) pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo 2002 m. sausio 11 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) ir 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatomis;

2) pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo 2002 m. vasario 1 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) ir 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija) normos ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) normos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims;

3) pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo 2003 m. gegužės 29 d. prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) nuostata, jog įmonės, įstaigos, organizacijos už šio įstatymo 30 straipsnio reikalavimų pažeidimą pirmą kartą privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną

tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalims ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 29 d. sprendimu Vilniaus apygardos administracinio teismo 2002 m. sausio 11 d. bei 2002 m. vasario 1 d. prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas Nr. 3/02-7/02. Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. sprendimu Vilniaus apygardos administracinio teismo 2003 m. gegužės 29 d. prašymas sujungtas su byla Nr. 3/02-7/02 ir jai suteiktas Nr. 3/02-7/02-29/03.

Konstitucinis Teismas

n u s t a t ė:

I

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas 2002 m. sausio 11 d. nutartimi sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo (Žin., 1995, Nr. [44-1073](#); toliau nutarime – ir Įstatymas) 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija; Žin., 1997, Nr. [67-1660](#)) ir 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) nuostatos neprieštarauja Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatom.

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas 2002 m. vasario 1 d. nutartimi sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija; Žin., 1998, Nr. [114-3188](#)) ir 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija; Žin., 2000, Nr. [64-1939](#)) normos ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. [8-230](#)) patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių (toliau nutarime – ir Taisyklės) 7 ir 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) normos neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

3. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas 2003 m. gegužės 29 d. nutartimi sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. [65-2632](#)) nuostata, jog įmonės, įstaigos, organizacijos už šio įstatymo 30 straipsnio reikalavimų pažeidimą pirmą kartą privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą, neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 2 bei 3 dalims ir Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

II

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas 2002 m. sausio 11 d. prašymą ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies ir 30 straipsnio 1 dalies nuostatos neprieštarauja Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatom, grindžia šiais argumentais.

1.1. Įstatymų leidėjas kaip informacijos, laikytinos alkoholio reklama, skiriamąjį kriterijų nurodo siekį daryti poveikį tam tikram reklamos vartotojų pasirinkimui. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba nurodė, kad administracinėje byloje minimo leidinio „Verslo žinios“ priedo „Verslo klasė“ 2001 m. liepos mėn. 2 numeryje paskelbto straipsnio „Kai kurie atsakymai į

kai kuriuos klausimus ir teiginius apie vyną“ teiginiai: „Jei lyginsime du žmones, kurių kraujyje yra po vienodai cholesterolio, negeriantys vyno širdies kraujagyslių ligomis rizikuos susirgti 3 kartus dažniau nei retsykiais jo išgeriantys“ ir „Ar vynas apsaugo arterijas? Taip. Dėl to vynas nelaikomas alkoholiniu gėrimu“ – neabejotinai daro poveikį reklamos vartotojų pasirinkimui, kadangi alkoholio vartojimą sieja su gydomosiomis savybėmis. Tarnyba nusprendė, jog vien to, kad bet kokioje informacijoje alkoholio vartojimas siejamas su gydomosiomis savybėmis, pakanka tam, kad tokia informacija būtų laikoma alkoholio reklama, t. y. Tarnyba nenagrinėjo, kokiame kontekste informacija paskelbta, koks jos pobūdis – ar tai yra komercinė, ar nekomercinė informacija.

1.2. Informacijos laisvė – tai ne tik teisė informuoti (t. y. skleisti informaciją), bet ir teisė gauti informaciją. Neteisingą informaciją, t. y. dezinformaciją, valstybių įstatymai paprastai draudžia. Taigi informacijai (taip pat ir reklamai) taikytinas tiesos reikalavimas. Pareiškėjas atkreipia dėmesį į tai, kad administracinėje byloje minimą informaciją Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba laiko neteisinga ir klaidinančia informacija remdamasi tuo, kad pagal Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnį etilo alkoholis priskiriamas narkotinio veikimo medžiagoms, nors šį teiginį iš karto lydi paaiškinimas, jog tai – nevienareikšmiška išvada. Žurnale „Verslo klasė“ paskelbtame straipsnyje nurodyta: „Tuo paaiškinama tai, ką užsieniečiai vadina prancūzų kraujagyslių paradoksu. Matydami, kiek daug šioje šalyje geriama vyno, jie nesupranta, kodėl Prancūzijoje tiek nedaug žmonių serga širdies kraujagyslių ligomis.“

1.3. Esant minėtam alkoholio produktų reklamos ribojimo teisiniam reglamentavimui ir minėtai valstybės institucijos vykdomai alkoholio reklamos ribojimo praktikai, pareiškėjui kyla abejonių, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta alkoholio reklamos sąvoka neprieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatomis. Pareiškėjo nuomone, Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalį taikant kartu su 30 straipsnio 1 dalyje nustatytais alkoholio reklamos ribojimais iškyla grėsmė, kad ribojamai alkoholio reklamai, t. y. draudžiamai informacijai, bus priskirta ir nekomercinė informacija, kurios riboti nėra pagrindo ir būtinybės.

1.4. Pareiškėjas teigia, kad Alkoholio kontrolės įstatyme pateikta alkoholio reklamos sąvoka laikytina teisiškai ydinga, nes joje nėra nustatyta aiškių kriterijų, kaip komercinė informacija turėtų būti atibojama nuo nekomercinės, taip pat jame nebepateikiama netiesioginės alkoholio reklamos sąvoka, kuri ankstesnėje įstatymo redakcijoje suteikė daugiau kriterijų informaciją priskirti alkoholio reklamai. Įstatyme taip pat nėra numatyta jokių išimčių informacijos formoms (pvz., specializuoti leidiniai atitinkamoms specialistų grupėms (medikams, komersantams ir pan.)). Įstatymų leidėjas pateikia tik vieną pagrindinį informacijos, laikytinos alkoholio reklama, kriterijų – siekį informacija daryti poveikį atitinkamam reklamos vartotojų pasirinkimui. Pareiškėjas pažymi, kad, kaip rodo Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos praktika, esant tik šiam vienam kriterijui, alkoholio reklama yra laikoma ir žinios iš specializuotų užsienio žurnalų, ir humoristiniame kontekste pateikiamas užrašas ant bokalo. Esant tokiai alkoholio reklamos sąvokai, informaciją skelbiantys asmenys nėra tikri, kad jų paskelbta bet kokia informacija apie alkoholį nebus palaikyta alkoholio reklama. Pareiškėjo nuomone, dėl tokio neaiškaus sureguliuavimo pagal įstatymą yra sudaromos prielaidos pačiai vykdomajai institucijai taikant įstatymą nusistatyti normos turinį. Alkoholio kontrolės įstatyme nustatyta atsakomybė už alkoholio reklamos ribojimo pažeidimus yra pakankamai griežta ir pagal baudų dydį labiau atitinka baudžiamąją atsakomybę. Dėl nurodytų motyvų pareiškėjui kyla abejonių, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalis kartu su 30 straipsnio 1 dalimi, ribojančia alkoholio reklamą, neprieštarauja Konstitucijos preambulėje įtvirtintam teisinės valstybės principui, suponuojančiam teisės normų aiškumą.

1.5. Pareiškėjui taip pat kyla abejonių, ar aiškiai neapibrėžtos informacijos ribojimu nėra pažeidžiamos konstitucinės teisės skleisti informaciją ir ją gauti, t. y. Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalys, nes esant Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje nustatytiems griežtoms sankcijoms informacijos sklaidėjas gali būti priverstas atsisakyti spausdinti bet kokią informaciją apie alkoholį, įskaitant mokslinių tyrimų, sociologinių apklausų rezultatus ir pan., kartu tokia informacija taptų neprieinama žmonėms. Kita vertus, informacijos rengėjai kaip minėtos

informacijos šaltinius paprastai nurodo užsienio, įskaitant Europos Sąjungos valstybes, žiniasklaidos priemonės, o šie šaltiniai gali būti tiesiogiai prieinami Lietuvoje ir ta pati informacija visuomenei yra lengvai prieinama internete.

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas 2002 m. vasario 1 d. prašymą ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 4 bei 13 straipsnių normos ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų normos neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims, grindžia šiais argumentais.

2.1. Pasak pareiškėjo, pagal Konstitucijos 46 straipsnio 1 bei 4 dalis prioritetas teikiamas ūkinės veiklos laisvei, privačiam verslui, sąžiningai konkurencijai, draudžiama monopolizuoti rinką, rinkos dalyviai (ūkio subjektai) nediferencijuojami pagal jų kapitalo struktūrą ir pan. Pareiškėjas nurodo, kad įstatymų leidėjas, kituose teisės aktuose detalizuodamas Konstitucijos nuostatas, nustatė, jog draudžiama teisės aktuose diskriminacijos tikslais nustatyti skirtingas konkrečių juridinių asmenų teises, pareigas ar privilegijas.

2.2. Pareiškėjo nuomone, ginčijamomis Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 4 bei 13 straipsnių ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų normomis yra teikiamos privilegijos konkrečioms ūkio subjektams, Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu siekiama riboti privatų pelną, gautą iš alkoholinių gėrimų gamybos, importo ir prekybos jais, o Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje suformuluotą tikslą mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui galima pasiekti sudarius vienodas sąlygas visiems rinkos dalyviams. Pareiškėjo manymu, ginčijamos Įstatymo ir Taisyklių normos prieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

3. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas 2003 m. gegužės 29 d. prašymą ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies nuostata, jog įmonės, įstaigos, organizacijos už šio įstatymo 30 straipsnio reikalavimų pažeidimą pirmą kartą privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą, neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalims ir Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams, grindžia šiais argumentais.

3.1. Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnyje numatytos ekonominės sankcijos už šio įstatymo pažeidimus. Šio straipsnio 4 punkte nustatyta, kad įmonės, įstaigos, organizacijos, Įstatymo 29, 30 straipsnių reikalavimus pažeidžiančios pirmą kartą, privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą. Pareiškėjas teigia, kad šios Įstatymo normos nenumato galimybės diferencijuoti ekonominę sankciją atsižvelgiant į pažeidimų kenksmingumą, vienu metu padarytų pažeidimų skaičių, mastą, taip pat į kitas aplinkybes. Įstatymų leidėjas nustatė griežtai apibrėžtą baudos dydį, o ne minimalią ir maksimalią ribas ar santykinę su komercinės-ūkinės veiklos subjekto metinėmis ar kitu būdu fiksuotomis pajamomis siejamą baudos dydį. Pareiškėjui kelia abejonių tai, ar teisinis reguliavimas, kai ekonomine sankcija yra nustatyta griežtai apibrėžta suma, atitinka Konstitucijoje įtvirtintus nuostatas. Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui, nustatyti teisės gaminti, parduoti ir importuoti šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus. Šiam tikslui pasiekti įstatymų leidėjas numatė valstybinio reguliavimo priemones. Pareiškėjas teigia, kad komercinės-ūkinės veiklos subjektams numatytos ekonominės sankcijos turėtų atitikti Konstitucijoje įtvirtintus teisingumo ir teisinės valstybės principus, būti adekvačios teisės pažeidimui, atitikti siekiamus ir visuotinai svarbius tikslus. Pareiškėjui kyla abejonė, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4

punkte numatyta vienoda dešimties tūkstančių litų ir už pakartotinai padarytą pažeidimą – dvidešimties tūkstančių litų ekonominė sankcija neprieštarauja Konstitucijos preambulėje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

3.2. Pareiškėjas teigia, kad Alkoholio kontrolės įstatymo nuostata skirti konkrečią baudą už padarytą pažeidimą taikoma skirtingą apyvartą ir pajamas turintiems komercinės-ūkinės veiklos subjektams. Vieniems ūkio subjektams dešimties tūkstančių litų ar dvidešimties tūkstančių litų bauda gali sukelti bankrotą, o kiti, kurie turi didesnes pajamas, gali tik prarasti dalį pelno. Pareiškėjo nuomone, teisinėje valstybėje turėtų būti nustatytos ir taikomos teisingos, veiklos nežlugdančios poveikio priemonės. Todėl pareiškėjas abejoja, ar Įstatymo 44 straipsnio 4 punktą neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalims.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniojo patarėjo E. Rumbučio, šio departamento vyriausiojo specialisto G. Ivoškos ir suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovo Žemės ūkio ministerijos sekretoriaus V. Grušausko rašytiniai paaiškinimai.

1. E. Rumbutis teigia, kad Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalies nuostata, jog žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informacijos bei idėjų, reiškia, kad valstybė, jos institucijos, pareigūnai, fiziniai ir juridiniai asmenys negali varžyti šios teisės, daryti dirbtinių kliūčių jai įgyvendinti. Tačiau Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei apsaugoti ar konstitucinei santvarkai ginti, iš esmės suponuoja tai, kad informacijos laisvė nėra absoliuti ir neribota. Informacijos laisvė gali būti ribojama, bet tik įstatymu ir tik siekiant apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas konstitucines vertybes: teisę į sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, apginti konstitucinę santvarką.

E. Rumbutis pažymi, jog tarp asmens teisių ir laisvių, viena vertus, ir visuomenės interesų, kita vertus, neretai kyla prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Vienas iš interesų derinimo būdų yra asmens teisių ir laisvių ribojimas. Galimybę riboti asmens teises ir laisves numato ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurios 10 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad naudojimasis laisve turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą. Taigi, suinteresuoto asmens atstovo nuomone, pagal šią konvenciją ir susiformavusią Konstitucinio Teismo praktiką asmens teisių ir laisvių ribojimai laikomi pagrįstais, jeigu: pirma, jie yra teisėti, t. y. galimybė riboti asmens teises ir laisves numatyta įstatymuose, kurie viešai paskelbiami, o jų normos suformuluojamos pakankamai aiškiai; antra, jie yra būtinais reikalingi demokratinėje visuomenėje; trečia, tuo turi būti siekiama ginti tokias vertybes kaip valstybės saugumas, teritorinis vientisumas ar visuomenės apsauga, viešosios tvarkos interesai, žmonių sveikata ar moralė ir pan.

E. Rumbutis atkreipia dėmesį į tai, kad informacijos laisvės ribojimo masto Konstitucija neapibrėžia. Tai reiškia, kad pasirinkti ir nustatyti ribojimo apimtį yra neabejotina įstatymų leidėjo prerogatyva. Suprantama, kad tokie ribojimai atitiktų teisingumo sampratą ir reikalavimus, turėtų

būti atsižvelgiama į anksčiau minėtus teisėtumo ir būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijus ir jais turi būti siekiama ginti jau minėtas vertybes.

Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, įstatymų leidėjas, remdamasis Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalimi, gali riboti informaciją apie alkoholinius gėrimus. Tokį ribojimą lemia būtinybė bent minimaliai apsaugoti vartotojus, jų sveikatą, nepilnamečius asmenis. Kita vertus, Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnyje numatytas alkoholio reklamos draudimas nereiškia absoliutaus draudimo teikti vartotojams informaciją apie alkoholinius gėrimus. E. Rumbutis pažymi, kad reklamos ribojimas yra tik vienas iš būdų mažinti žalingų žmogaus sveikatai medžiagų neribotą platinimą ir vartojimą. Kiti ribojimo būdai taip pat numatyti įstatymuose. Pavyzdžiui, Alkoholio kontrolės įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės alkoholio politikos principai yra šie: mokesčiais mažinti alkoholinių gėrimų prieinamumą; valstybinio reguliavimo priemonėmis riboti privatų pelną, gautą iš alkoholinių gėrimų gamybos, importo ir prekybos alkoholiniais gėrimais; riboti alkoholinių gėrimų realizavimo ir vartojimo skatinimą; didinti visuomenės informuotumą alkoholio vartojimo daromos socialinės ir ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui klausimais ir pan. Be to, Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų laikymosi kontrolei užtikrinti yra sukurta speciali institucijų sistema ir nustatyta atsakomybė už įstatymų pažeidimus.

Suinteresuoto asmens atstovas taip pat teigia, kad konstitucinis teisinės valstybės principas, be kita ko, suponuoja ir teisės normų aiškumą. Jo manymu, Alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių normos yra aiškios, ir jei minėtos nuostatos taikomos jų neatsiejus vienos nuo kitos ir yra remiamasi šiuo klausimu susiformavusia teismų praktika, neaiškumų neturi kilti. Todėl, E. Rumbučio nuomone, pareiškėjo prašyme keliamas Alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių normų konstitucingumo klausimas yra ne tiek šios normos esmės, t. y. jos turinio, kiek jos praktinio taikymo problema.

Todėl, suinteresuoto asmens manymu, nėra teisinio pagrindo teigti, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies ir 30 straipsnio 1 dalies nuostatos neatitinka Konstitucijos preambulėje įtvirtinto teisinės valstybės principo ir Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatų.

2. E. Rumbutis savo paaiškinimuose dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 4 bei 13 straipsnių normų ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų normų atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims teigia, kad Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos pagrindinės vertybės, kuriomis grindžiamas tautos ūkis: privati nuosavybė, asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva. Tačiau asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti. Ją įgyvendinant, įvairiais aspektais yra paliečiami visuomenės interesai, todėl pagal Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies nuostatas valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. E. Rumbučio nuomone, Konstitucijos 46 straipsnio nuostata reiškia, kad negalima įvesti monopolio, t. y. negalima įstatymu suteikti ūkio subjektui išimtinių teisių veikti kurioje nors ūkio srityje, tačiau ji nereiškia, kad yra draudžiama tam tikromis aplinkybėmis įstatyme konstatuoti monopolijos konkrečioje ūkinės veiklos srityje buvimą.

Pasak E. Rumbučio, ginčijamos Alkoholio kontrolės įstatymo normos buvo priimtos atsižvelgiant į tai, kad alkoholio gamyba Lietuvoje buvo ir yra natūralioji monopolija. Jis taip pat pažymėjo, kad draudimas verstis tam tikra komercine-ūkinė veikla ar tam tikros komercinės-ūkinės veiklos licencijavimas pats savaime negali būti vertinamas kaip nepagrįstas asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos suvaržymas. Seimas, vadovaudamasis Konstitucijos 46 straipsnio 3 ir 5 dalių nuostatomis, turi teisę draudimą verstis tam tikra ūkine veikla nustatyti atsižvelgdamas į objektyvias aplinkybes: tautos ūkio būklę, ekonomikos ir socialinio gyvenimo įvairovę bei kintamumą, valstybės ekonominius, socialinius ir kitus interesus. Tam tikrose srityse, kur konkurencija dėl rinkos specifikos yra negalima ar nepageidautina, nes pažeistų vartotojų interesus, valstybė gali reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad būtų tarnaujama bendrai tautos gerovei, ginami vartotojų interesai. Pasak E. Rumbučio, monopolizavimą turėtų drausti įstatymų leidėjas. Įstatymų leidėjas, drausdamas

monopolizuoti gamybą ir rinką, turėtų atsižvelgti į tautos ūkio būklę, ekonomikos ir socialinio gyvenimo įvairovę bei kintamumą.

E. Rumbučio nuomone, priimant ginčijamas Alkoholio kontrolės įstatymo normas, buvo konstatuota, kad alkoholio gamybos srityje yra monopolija, nustatytos specialiosios vartotojų interesų gynimo priemonės. Jo manymu, ginčijamos Alkoholio kontrolės įstatymo normos atitinka Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalių nuostatas.

3. Suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovas V. Grušauskas savo paaiškinimuose teigia, kad Konstitucijos 46 straipsnyje yra įtvirtintos kelios konstitucinės vertybės: asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, sąžiningos konkurencijos laisvė, bendra tautos gerovė ir vartotojų interesai. Visos šios vertybės yra lygiavertės ir pirmenybė negali būti teikiama nė vienai iš jų. Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje yra numatytas ūkio valstybinio reguliavimo principas ir nurodyta, kad tokio reguliavimo tikslas yra bendra tautos gerovė. V. Grušausko nuomone, šiuo tikslu yra ribojama alkoholio ir jo produktų, galinčių sukelti žalą žmonių sveikatai, apyvarta, juos priskyrus prekėms, kurių gamyba ir prekyba licencijuojama.

Pasak V. Grušausko, pagal Konstitucijos 46 straipsnį monopolizavimą turėtų drausti įstatymų leidėjas. Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalis sudaro konstitucines prielaidas įstatymų leidėjui, atsižvelgus į ūkio būklę, ekonomikos ir socialinio gyvenimo kintamumą, įstatymu konstatuoti monopolijos buvimą. Tai pirmiausia pasakytina apie tam tikras valstybės ūkio sritis, kuriose konkurencija, kaip galinti pažeisti vartotojų interesus, yra nepageidautina.

V. Grušausko manymu, Lietuvos stipriųjų alkoholinių gėrimų gamyboje yra natūrali monopolija, todėl logiška, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte, 4 bei 13 straipsniuose ir Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktuose yra įtvirtintos monopolinės, susijusios tik su stipriųjų alkoholinių gėrimų gamyba, normos.

4. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovas G. Ivoška savo paaiškinimuose nurodo, kad Konstitucijos 46 straipsnyje yra įtvirtinti Lietuvos ūkio konstitucinį pagrindą sudarantys principai, o Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta teisės norma, reglamentuojanti atsakomybę už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus santykius. G. Ivoška atkreipia dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs Mokesčių administravimo įstatymo 50 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatą, kurios reguliavo atsakomybę už Mokesčių administravimo įstatymo pažeidimus, atitiktį Konstitucijos 46 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims, konstatavo, kad teisinės atsakomybės už įstatymų pažeidimus santykiai yra kitokie, palyginti su Konstitucijos 46 straipsnio reguliavimo dalyku. Todėl, jo nuomone, Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis, numatanti atsakomybę už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus, neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalims.

Suinteresuoto asmens atstovas pažymi, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos absoliučiai apibrėžtos sankcijos: įmonės, įstaigos ir organizacijos, pažeidžiančios šio įstatymo 29 ir 30 straipsnių reikalavimus pirmą kartą, privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą.

G. Ivoškos nuomone, įstatymų leidėjas tokias sankcijas įtvirtino atsižvelgdamas į būtinybę įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnyje nustatytą tikslą mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui, nustatyti teisės gaminti, parduoti ir importuoti šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus, taip pat įgyvendinti Įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintus valstybės alkoholio kontrolės politikos principus. Šių principų privalo laikytis tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka realizuojantys alkoholio produktus, todėl įstatymų leidėjo sprendimas nelaikytinas neteisėtu.

Suinteresuoto asmens atstovas teigia, jog konstituciniai teisingumo ir teisinės valstybės principai suponuoja tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti

proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Alkoholio kontrolės įstatymo 48 straipsnis ūkio subjektams, nesutinkantiems su šio įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje nurodytų institucijų nutarimu dėl ekonominių sankcijų taikymo, suteikia galimybę per vieną mėnesį nuo nutarimo jiems įteikimo dienos kreiptis į teismą dėl minėto nutarimo panaikinimo arba jo pakeitimo ir nuostolių atlyginimo.

Kadangi galiojančiame Alkoholio kontrolės įstatyme yra numatyta galimybė kreiptis į teismą dėl kompetentingos institucijos nutarimo pakeitimo, suinteresuoto asmens atstovo nuomone, darytina prielaida, jog Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies nuostata, kad įmonės, įstaigos, organizacijos už šio įstatymo 30 straipsnio reikalavimų pažeidimą pirmą kartą privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą, neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

IV

Rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui buvo gauti Lietuvos Respublikos teisingumo viceministro G. Švedo, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos sekretoriaus E. Bartkevičiaus, Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos sekretorės A. Mačiulytės, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos pirmininko R. Stanikūno, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus V. Vadapalo, Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros vedėjo doc. dr. V. Pakalniškio, Teisės instituto direktoriaus A. Čepo, Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidento U. Trumpos, Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos prezidento P. Kovo, Lietuvos psichologų asociacijos prezidentės doc. dr. B. Pociūtės rašytiniai paaiškinimai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovai E. Rumbutis ir G. Ivoška iš esmės pakartojė savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovas A. Miliūnas iš esmės pakartojė V. Grušausko rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Konstitucinis Teismas

k o n s t a t u o j a :

I

Dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) ir 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 25 straipsnio 2 bei 3 dalims ir konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas (2002 m. sausio 11 d. prašymas) prašo ištirti, ar Konstitucijos 25 straipsnio 2 bei 3 dalims ir konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies ir 30 straipsnio 1 dalies nuostatos.

Iš pareiškėjo prašymo matyti, jog jam kilo abejonių, ar Konstitucijai neprieštarauja Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) ir 30 straipsnio 1 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija).

2. Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) nustatyta:

„Alkoholio reklama – tai bet kokia forma ir bet kokiomis perdavimo priemonėmis skelbiama informacija, kuria siekiama daryti poveikį reklamos vartotojų pasirinkimams, susijusiems su alkoholio produktų įsigijimu, vartojimu, įmonių komercine, ūkine bei finansine veikla.“

Įstatymo 1 straipsnis buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, tačiau jo 4 dalis liko nepakeista.

3. Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Lietuvos Respublikoje draudžiama visų formų alkoholio reklama, kuri:

- 1) skirta vaikams ir paaugliams iki 18 metų;
- 2) naudoja asmenis iki 18 metų;
- 3) naudoja sportininkus, gydytojus, politikus, meno ir mokslo įžymybes ar kitus iškilus visuomenės veikėjus, jų asmenį, vardą, atvaizdą ir pan.;
- 4) sieja alkoholio vartojimą su fizinės būklės pagerėjimu;
- 5) sieja alkoholio vartojimą su vairavimu;
- 6) sieja alkoholio vartojimą su psichinės veiklos pagerėjimu, asmeninių problemų sprendimu;
- 7) sieja alkoholio vartojimą su stimuliuojančiomis, raminančiomis ir kitomis gydomosiomis savybėmis;
- 8) sieja alkoholio vartojimą su socialine sėkme, padidintu seksualiniu aktyvumu;
- 9) palankiai vaizduoja nesaikingą alkoholinių gėrimų vartojimą ar neigiamai atsiliepia apie abstinenciją ir saikingumą;
- 10) pateikia didesnę tūrinę etilo alkoholio koncentraciją kaip alkoholinių gėrimų privalumą;
- 11) pateikia neteisingą ir klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus.

Alkoholio reklama draudžiama:

- 1) laikraščių ir jų savarankiškų priedų, žurnalų bei knygų pirmuosiuose ir paskutiniuose puslapiuose (viršeliuose);
- 2) vaikams ir paaugliams skirtuose specializuotuose laikraščiuose, žurnaluose, knygose, televizijos ir radijo programose;
- 3) per nacionalinį radiją ir televiziją nuo 15 valandos iki 22 valandos, o savaitgaliais ir moksleivių atostogų dienomis – nuo 8 valandos iki 22 valandos (išskyrus alaus ir vyno, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 15 procentų, reklamą);
- 4) kitų Lietuvos Respublikoje įregistruotų radijo ir televizijos stočių, kabelinio radijo ir kabelinės televizijos stočių transliuojamose ir retransliuojamose programose, išskyrus tiesiogiai ir ištiesai iš užsienio retransliuojamas laidas, nuo 15 valandos iki 20 valandos, o savaitgaliais ir moksleivių atostogų dienomis – nuo 8 valandos iki 20 valandos (išskyrus alaus ir vyno, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 15 procentų, reklamą);
- 5) koncertų, cirko, diskotekų ir kitų masinių renginių, teatro spektaklių, kino ir videofilmų demonstravimo vietose;
- 6) švietimo, mokslo ir ugdymo įstaigose;
- 7) visose sveikatos priežiūros įstaigose;
- 8) visuomeninio transporto priemonių viduje ir išorėje;
- 9) degalinėse;
- 10) ant paštu siunčiamų atvirlaiškių, vokų ir pašto ženklų.

Loterijose, žaidimuose, konkursuose draudžiama teikti alkoholinius gėrimus kaip prizus asmenims iki 18 metų.

Ant išorinių alkoholio reklamos priemonių turi būti įspėjamasis tekstas apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai. Šio teksto formą, turinį ir jo vietą reklamos priemonėje nustato Sveikatos apsaugos ministerija.

Alkoholio reklamos ribojimą kontroliuoja VTAKT, o išorinę reklamą – savivaldybės.“

Įstatymo 30 straipsnis buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, taip pat buvo keičiama ir papildoma jo 1 dalis.

Seimas 2002 m. birželio 20 d. priėmė Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1, 2, 3, 6, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 30, 41, 44, 45, 48, 52 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 53 straipsniu įstatymą, kurio 18 straipsniu pakeitė Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnį ir jį išdėstė nauja redakcija – 30 straipsnio 1 dalis buvo papildyta nauju 4 punktu: „4) naudoja valstybės institucijų pavadinimą, šių institucijų pastatų atvaizdus ir pan.“

Seimas 2003 m. gegužės 15 d. priėmė Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 20, 21, 25 straipsnių papildymo ir 30 straipsnio pakeitimo įstatymą, kurio 4 straipsniu Įstatymo 30 straipsnio 1 dalies 4 punktą pripažino netekusiu galios.

4. Konstitucijos 25 straipsnyje nustatyta:

„Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.“

5. Konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų. Ši laisvė – svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, kadangi asmuo visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių gali tik turėdamas laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją. Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai (Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas).

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją yra viena pagrindinių žmogaus laisvių. Tačiau ši laisvė nėra absoliuti. Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, negalima aiškinti kaip leidžiančios informacijos laisve naudotis taip, kad būtų pažeistos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje minimos vertybės: žmogaus sveikata, garbė ir orumas, privatus gyvenimas, dorovė ar konstitucinė santvarka.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę gauti ir skleisti informaciją, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.

6. Pažymėtina ir tai, kad galimybės riboti laisvę gauti ir skleisti informaciją yra numatytos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Šios konvencijos 10 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų.

2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti

kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.“

7. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, paisoma prigimtinio teisingumo, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusdamos teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją. Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo.

Vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir teisinis aiškumas: teisinis reguliavimas privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių.

Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime konstatavo, kad teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti.

8. Minėta, kad pagal Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalį (1997 m. liepos 2 d. redakcija) alkoholio reklama – tai bet kokia forma ir bet kokiomis perdavimo priemonėmis skelbiama informacija, kuria siekiama daryti poveikį reklamos vartotojų pasirinkimams, susijusiems su alkoholio produktų įsigijimu, vartojimu, įmonių komercine, ūkine bei finansine veikla.

Pažymėtina, kad pagal Įstatymą reklama yra ne bet kokia informacija, o tik tokia, kuria siekiama daryti poveikį vartotojų pasirinkimams, t. y. skatinti juos įsigyti ar vartoti tam tikrus alkoholio produktus. Būtent skatinimas įsigyti ar vartoti alkoholio produktus rodo komercinį tokios informacijos tikslą: ja siekiama daryti palankią įtaką įmonių komercinei, ūkinei ir finansinei veiklai. Todėl nei mokslo darbai, nei informaciniai ar kiti leidiniai, kuriuose pateikiami alkoholio produktų savybių, vartojimo, gamybos, paplitimo tyrimo ar statistiniai duomenys, nei meno kūriniai, kuriuose atsispindi alkoholio produktų gamyba ar vartojimas ir panašūs dalykai, savaime nėra alkoholio reklama. Sprendžiant, ar tam tikra informacija yra alkoholio reklama, kiekvienu atveju turi būti įvertintos visos turinčios reikšmės aplinkybės.

Pažymėtina ir tai, kad Įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) pateiktas alkoholio reklamos apibrėžimas pats savaime nesuponuoja nei alkoholio reklamos draudimo, nei teisinės atsakomybės už tokių draudimų nepaisymą. Šie santykiai reguliuojami kituose Įstatymo straipsniuose, kituose teisės aktuose.

9. Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime yra konstatavęs, kad reklama taip pat yra informacija, nes suteikia jos gavėjui tam tikrų žinių apie prekes, paslaugas ar kitus reklamuojamus objektus (subjektus). Reklama yra informacija, tačiau ne kiekviena informacija yra reklama. Todėl reklama laikytina savita informacijos rūšimi, kuri paprastai vadinama komercine informacija. Reklama yra neatsiejama nuo verslo, marketingo, nes iš tiesų jiems tarnauja, yra svarbi konkurencijos priemonė.

Esminis reklamos požymis yra siekimas daryti kitiems asmenims poveikį jiems renkant ar įsigyjant tam tikrus produktus, skatinti juos elgtis tam tikru būdu.

10. Minėti reklamos sąvokos turinio elementai iš esmės sutampa su bendrinėje kalboje vartojamos reklamos sąvokos turinio elementais. Antai Dabartinės lietuvių kalbos žodyne reklama apibūdinama taip: „1. žinių skleidimas norint išgarsinti, patraukti, sudominti; 2. skelbimas, plakatas, rodymas, pranešimas per radiją, televiziją ir kitos priemonės tam tikslui siekti“ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000. P. 652). Pagal Tarptautinių žodžių žodyną reklama – tai „žinių, duomenų apie ką nors skleidimas norint išpopuliarinti, išgarsinti ką nors, padidinti paklausą“ (Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera, 2001. P. 635.).

11. Tarptautiniuose teisės aktuose yra įtvirtinta panaši reklamos samprata.

Antai Europos Tarybos 1989 m. gegužės 5 d. Europos konvencijos dėl televizijos be sienų 2 straipsnyje pateikiamas toks reklamos sąvokos apibrėžimas: „<...> bet koks viešas pranešimas, transliuojamas už mokesčių ar panašų atlygį arba savireklamos tikslu, kuriuo siekiama padėti parduoti arba skatinti pirkti ar nuomoti gaminių arba paslaugą, propaguoti kokį nors dalyką arba idėją, arba siekti kokio nors kito reklamuotojo arba paties transliuotojo norimo poveikio“.

Europos Bendrijų Tarybos 1984 m. rugsėjo 10 d. direktyvos 84/450/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl klaidinančios ar lyginamosios reklamos suderinimo (su pakeitimais, padarytais Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos direktyva 97/55/EB) 2 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama, kad „reklama – tai bet kokios formos informacijos pateikimas ryšium su prekyba, verslu, amatu ar profesija, siekiant skatinti prekių ar paslaugų tiekimą, įskaitant nekilnojamąjį turtą, teises ir pareigas“.

Europos Bendrijų Tarybos 1989 m. spalio 3 d. direktyvoje 89/552/EEB dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, skirtų vertimuisi televizijos programų transliavimu, suderinimo (su pakeitimais, padarytais 1997 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos direktyva 97/36/EB) nustatyta, kad „televizijos reklama – tai už tam tikrą mokesčių ar kitą panašų atlygį bet kokia forma pateikiama informacija arba informacija, kurią savireklamos sumetimais perduoda valstybinė ar privati prekyba, verslu, amatu ar profesine veikla besiverčianti įmonė, siekdama teikti informaciją apie savo prekes ar paslaugas, įskaitant nekilnojamojo turto įsigijimą, turtinių teisių ar įsipareigojimų perėmimą; „paslėpta reklama“ – tai tie atvejai, kai programose žodžiais ar vaizdais yra pateikiamos prekių gamintojo ar paslaugų teikėjo prekės, paslaugos, pavadinimas, prekės ženklas ar veikla ir kai transliuotojai tai daro dėl reklamos, o žiūrovai gali nesusigaudyti dėl tokio pateikimo pobūdžio. Toks pateikimas yra laikomas sąmoningu, ypač tais atvejais, kai tai daroma už mokesčių ar kitą panašų atlygį“.

Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos 2003 m. gegužės 26 d. direktyvos 2003/33/EB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tabako gaminių reklamą ir rėmimą, derinimo 2 straipsnio b punkte nustatyta, kad „reklama – tai bet kokios formos komercinis pranešimas, skirtas tabako gaminiui reklamuoti arba darantis tiesioginį ar netiesioginį poveikį tabako gaminio reklamai“.

12. Taigi ir lietuvių bendrinėje kalboje, ir tarptautiniuose teisės aktuose reklama paprastai laikoma tam tikra informacija, kurią skleidžiant siekiama daryti poveikį asmenų pasirinkimui, skatinti norimą elgesį. Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) pateiktas alkoholio reklamos apibrėžimas iš esmės nesiskiria nuo bendrojo reklamos apibrėžimo.

13. Minėta, kad pagal konstitucinį teisinės valstybės principą įstatymo normos turi būti aiškios ir tiksliai suformuluotos.

Pažymėtina, kad Įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) pateiktame alkoholio reklamos apibrėžime nėra nei prieštaravimų, nei dviprasmybių; jo formuluotės yra pakankamai aiškios, suprantamos, todėl nėra pagrindo teigti, kad Įstatymo 1 straipsnio 4 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

14. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

15. Minėta, kad Įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) yra pateiktas alkoholio reklamos apibrėžimas. Šioje ginčijamoje 1 straipsnio dalyje nėra jokių nuostatų dėl alkoholio reklamos draudimo ar ribojimo arba teisinės atsakomybės už tokių draudimų nepaisymą. Taigi pats savaime alkoholio reklamos apibrėžimas negali prieštarauti Konstitucijos 25 straipsnio 2 ar 3 daliai.

16. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 2 ir 3 dalims.

17. Minėta, kad alkoholio reklamos ribojimai Lietuvoje yra įtvirtinti Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnyje. Įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje (1997 m. liepos 2 d. redakcija) buvo nustatyta, kad draudžiama alkoholio reklama, kuri: skirta vaikams ir paaugliams iki 18 metų; naudoja asmenis iki 18 metų; naudoja sportininkus, gydytojus, politikus, meno ir mokslo įžymybes ar kitus iškilus visuomenės veikėjus, jų asmenį, vardą, atvaizdą ir pan.; sieja alkoholio vartojimą su fizinės būklės pagerėjimu; sieja alkoholio vartojimą su vairavimu; sieja alkoholio vartojimą su psichinės veiklos pagerėjimu, asmeninių problemų sprendimu; sieja alkoholio vartojimą su stimuliuojančiomis, raminančiomis ir kitomis gydomosiomis savybėmis; sieja alkoholio vartojimą su socialine sėkme, padidintu seksualiniu aktyvumu; palankiai vaizduoja nesaikingą alkoholinių gėrimų vartojimą ar neigiamai atsiliepia apie abstinenciją ir saikingumą; pateikia didesnę tūrinę etilo alkoholio koncentraciją kaip alkoholinių gėrimų privalumą; pateikia neteisingą ir klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus.

18. Pažymėtina, kad alkoholio reklamos ribojimai numatyti ir tarptautiniuose teisės aktuose.

Antai Europos konvencijos dėl televizijos be sienų 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad visų rūšių alkoholinių gėrimų reklama ir televizijos parduotuvės skelbimai turi atitikti šias taisykles: jie negali būti adresuojami išskirtinai nepilnamečiams; tokioje reklamoje ir televizijos parduotuvės skelbimuose rodomi su alkoholio vartojimu susiję asmenys neturi atrodyti esą nepilnamečiai; joje alkoholio vartojimas neturi būti siejamas su fiziniiais pasiekimais ar vairavimu; joje neturi būti teigiama, kad alkoholis turi gydomųjų savybių, yra stimuliuojanti ar raminanti priemonė arba asmeninių problemų sprendimo būdas; tokia reklama neturi skatinti besaikio alkoholio vartojimo arba neigiamai vaizduoti abstinencijos ir saikingumo; joje neturi būti perdėtai pabrėžiamas alkoholio kiekis gėrimuose.

Minėtos Europos Bendrijų Tarybos 1989 m. spalio 3 d. direktyvos 89/552/EEB dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, skirtų vertimuisi televizijos programų transliavimu, suderinimo 15 straipsnyje nustatyta, kad alkoholinių gėrimų televizijos reklama ir teleparduotuvė turi atitikti tokius reikalavimus: ji neturi būti skirta nepilnamečiams ir, svarbiausia, neturėtų rodyti alkoholinius gėrimus vartojančių nepilnamečių; ji neturi sieti alkoholinių gėrimų vartojimo su padidėjusia fizine energija ar automobilio vairavimu; ji neturėtų sudaryti įspūdžio, kad vartojant alkoholį yra lengviau spręsti socialines bei sekso problemas; joje neturi būti teigiama, kad alkoholis turi gydomųjų savybių arba kad jis yra stimuliuojanti, raminanti ar padedanti spręsti asmenines problemas priemonė; joje neturi būti skatinamas besaikis alkoholio vartojimas, o abstinencija ar saikingas jo vartojimas neturi būti nušviečiamas neigiamai; joje neturi būti pabrėžiama, kad didelis alkoholio kiekis (stiprumas) yra teigiama gėrimo savybė.

19. Sprendžiant, ar Įstatymo 30 straipsnio 1 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštaravo Konstitucijai, pažymėtina, kad alkoholiniai gėrimai priklauso toms medžiagų grupėms, kurias vartojant gali būti pakenkta žmonių sveikatai.

Įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad etilo alkoholis – tai narkotinio veikimo medžiaga, galinti lemti pripratimą ir priklausomybę nuo jos.

Alkoholio vartojimas gali turėti neigiamų padarinių fizinei, psichologinei ir socialinei asmenų, jų grupių ar net visuomenės būklei.

Vadinasi, alkoholis, jo produktai yra ypatingi produktai, nes juos vartojant gali būti daroma žala žmonių sveikatai.

20. Pagal Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalį valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Tad rūpinimasis žmonių sveikata traktuotinas kaip valstybės funkcija (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Iš Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalies nuostatos, jog valstybė rūpinasi žmonių sveikata, išplaukia, kad žmonių sveikatos apsauga yra konstituciškai svarbus tikslas, viešasis interesas (Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas).

Minėta, jog Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti

inter alia žmogaus sveikatai. Taigi įstatymų leidėjas, siekdamas apginti šią konstitucinę vertybę – žmonių sveikatą, turi teisę riboti alkoholio reklamą.

Minėta, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę gauti ir skleisti informaciją, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.

21. Sprendžiant, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnio 1 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštaravo Konstitucijai, pabrėžtina, kad minėti alkoholio reklamos ribojimai nustatyti įstatymu; kad minėtais ribojimais siekiama apginti kitą konstitucinę vertybę – apsaugoti žmogaus sveikatą; kad reklamos ribojimai yra adekvatūs siekiamam tikslui, t. y. nepažeidžia proporcingumo reikalavimų; kad nustatyti ribojimai yra dalinio pobūdžio, todėl nevertintini kaip teisės į informaciją paneigimas.

22. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnio 1 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštaravo Konstitucijos 25 straipsnio 2 bei 3 dalims ir konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 2 bei 3 dalims ir konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams.

1. Pareiškėjas (2003 m. gegužės 29 d. prašymas) prašo ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalies nuostata, jog įmonės, įstaigos, organizacijos už šio įstatymo 30 straipsnio reikalavimų pažeidimą pirmą kartą privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą, neprieštaruoja Konstitucijos 46 straipsnio 2 bei 3 dalims ir Konstitucijoje įtvirtintiems teisingumo ir teisinės valstybės principams.

Iš pareiškėjo prašymo matyti, kad prašoma ištirti, ar Konstitucijos 46 straipsnio 2 bei 3 dalims ir konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams neprieštaruoja Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija).

2. Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje (2002 m. birželio 20 d. redakcija) nustatyta:

„Įmonės, įstaigos ir organizacijos, pažeidžiančios šio įstatymo 29 ir 30 straipsnių reikalavimus pirmą kartą, privalo sumokėti dešimties tūkstančių litų baudą, už kiekvieną tokį pat pakartotinį pažeidimą, padarytą per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, – dvidešimties tūkstančių litų baudą.“

3. Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnyje (2000 m. kovo 16 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Įmonėms, turinčioms teisę prekiauti alkoholiniais gėrimais, draudžiama naudoti tokius jų pardavimo skatinimo būdus:

- 1) dalį prekių išduoti veltui arba kaip premiją;
- 2) taikyti fiksuotas nuolaidas kuponų, išspausdintų visuomenės informavimo priemonėse, savininkams;
- 3) organizuoti naujų alkoholinių gėrimų pavyzdžių platinimą nemokamai;
- 4) teikti savo produkciją į loterijas, konkursus, žaidimus kaip prizus arba kartu su jais, išskyrus alų ir putojančius vynus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 15 procentų;
- 5) organizuoti mažmeninės prekybos subjektų konkursus dėl alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo;

6) parduoti Lietuvos Respublikoje ar užsienio šalyse išspausdintus, įvežtus į Lietuvos Respubliką specializuotus reklaminius leidinius, skirtus alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė įmonėms, kurios turi nustatyta tvarka išduotas licencijas prekiauti alkoholiniais gėrimais, turi teisę nustatyti ir kitus alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo ribojimus.“

4. Įstatymo 30 straipsnyje (2002 m. birželio 20 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Lietuvos Respublikoje draudžiama visų formų alkoholio reklama, kuri:

- 1) skirta vaikams ir paaugliams iki 18 metų;
- 2) naudoja asmenis iki 18 metų;
- 3) naudoja sportininkus, gydytojus, politikus, meno ir mokslo įžymybes ar kitus iškilius visuomenės veikėjus, jų asmenį, vardą, atvaizdą ir pan.;
- 4) naudoja valstybės institucijų pavadinimą, šių institucijų pastatų atvaizdus ir pan.;
- 5) sieja alkoholio vartojimą su fizinės būklės pagerėjimu;
- 6) sieja alkoholio vartojimą su vairavimu;
- 7) sieja alkoholio vartojimą su psichinės veiklos pagerėjimu, asmeninių problemų sprendimu;
- 8) sieja alkoholio vartojimą su stimuliuojančiomis, raminančiomis ir kitomis gydomosiomis savybėmis;
- 9) sieja alkoholio vartojimą su socialine sėkme, padidintu seksualiniu aktyvumu;
- 10) palankiai vaizduoja nesaikingą alkoholinių gėrimų vartojimą ar neigiamai atsiliepia apie abstinenciją ir saikingumą;
- 11) pateikia didesnę tūrinę etilo alkoholio koncentraciją kaip alkoholinių gėrimų privalumą;
- 12) pateikia neteisingą ir klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus.

Alkoholio reklama draudžiama:

- 1) laikraščių ir jų savarankiškų priedų, žurnalų bei knygų pirmuosiuose ir paskutiniuosiuose puslapiuose (viršeliuose);
- 2) vaikams ir paaugliams skirtuose specializuotuose laikraščiuose, žurnaluose, knygose, televizijos ir radijo programose;
- 3) Lietuvos Respublikoje įregistruotų radijo ir televizijos stočių, kabelinio radijo ir kabelinės televizijos stočių transliuojamose ir retransliuojamose programose, išskyrus tiesiogiai ir išties iš užsienio retransliuojamas laidas, nuo 15 valandos iki 22 valandos 30 minučių, o savaitgaliais ir moksleivių atostogų dienomis – nuo 8 valandos iki 22 valandos 30 minučių (išskyrus alkoholinių gėrimų, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, reklamą);
- 4) koncertų, cirko, diskotekų ir kitų masinių renginių, teatro spektaklių, kino ir videofilmų demonstravimo vietose;
- 5) švietimo, mokslo ir ugdymo įstaigose;
- 6) visose sveikatos priežiūros įstaigose;
- 7) visuomeninio transporto priemonių viduje ir išorėje;
- 8) degalinėse ir jų teritorijose;
- 9) ant paštu siunčiamų atvirlaiškių, vokų ir pašto ženklų.

Loterijose, žaidimuose, konkursuose draudžiama teikti alkoholinius gėrimus kaip prizus asmenims iki 18 metų.

Lietuvos Respublikoje draudžiama išorinė alkoholio reklama, išskyrus alaus bei natūralios fermentacijos vyno ir sidro išorinę reklamą.

Reklama nelaikoma informacija apie alkoholinius gėrimus prekybos vietose, informaciniuose pranešimuose, kurie skirti tik alkoholio verslo specialistams, taip pat alkoholinius gėrimus gaminančių arba jais prekiaujančių įmonių registruoti pavadinimai (jei alkoholinių gėrimų gamintojo pavadinimas yra sudėtinė šių įmonių registruoto pavadinimo dalis) bei prekių ženklai, kai šie pavadinimai ir prekių ženklai pateikiami iškabose ant šių įmonių buveinės ar padalinio pastato bei įmonių specializuoto transporto.

Alkoholinių gėrimų prekybos vietose Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka apie šiuos gaminius gali būti pateikta tik ši informacija:

1) gamintojo, prekybos įmonės pavadinimas ir adresas, prekių ženklas, prekybos rūšis (didmeninė ar mažmeninė);

2) alkoholinių gėrimų pavadinimai ir grupės;

3) žodžiai „prekiaujame“ arba „parduodame“;

4) gėrimo tūrinė etilo alkoholio koncentracija;

5) alkoholinių gėrimų kainos;

6) iš ko gėrimas pagamintas (vaisių, vynuogių, grūdų ir pan.);

7) vartojimo ypatumai;

8) informacija apie alkoholio vartojimo žalą sveikatai.

Kaip laikomasi šio straipsnio reikalavimų, kontroliuoja VTAKT (išskyrus pažeidimus visuomenės informavimo priemonėse), savivaldybių institucijos ir VTAKT (išorinės reklamos draudimo pažeidimus) bei Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba (pažeidimus visuomenės informavimo priemonėse).“

5. Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatyta:

„Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą.

Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.“

6. Minėta, kad konstituciniai teisingumo ir teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti.

Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, jog konstitucinis teisingumo principas reikalauja nustatomas nuobaudas diferencijuoti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, kad atsižvelgiant į tai būtų galima skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali ir kt.

Nustatydamas sankcijų už įstatymų pažeidimus dydžius, įstatymų leidėjas yra saistomas teisingumo ir teisinės valstybės konstitucinių principų, kitų konstitucinių reikalavimų. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia ir tai, kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Šie principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, taip pat ir tokio dydžio baudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui bei siekiamam tikslui (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2001 m. spalio 2 d. nutarimai). Taigi vadovaujantis konstituciniais teisingumo ir teisinės valstybės principais įstatymuose už įstatymų pažeidimus nustatomos baudos turi būti tokio dydžio, koks yra būtinas siekiant teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo – užtikrinti įstatymų laikymąsi, nustatytų pareigų vykdymą.

7. Sprendžiant, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) neprieštaruja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams, atsižvelgtina į tai, kad pagal Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalį „valstybė rūpinasi žmonių sveikata“, o pagal Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalį laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti *inter alia* žmogaus sveikatai. Turėdamas priedermę rūpintis žmonių sveikata, įstatymų leidėjas turi įgaliojimus nustatyti alkoholio ir jo produktų gamybos bei realizavimo ypatumus, riboti jų reklamą, taip pat nustatyti teisinę atsakomybę už tokių ribojimų, nustatytos tvarkos pažeidimus. Tačiau tai nereiškia, kad įstatymų leidėjas gali už įstatymų, reguliuojančių alkoholinių gėrimų gamybos, realizavimo ar reklamos tvarką, pažeidimus nustatyti bet kokios rūšies nuobaudas, taip pat ir bet kokio dydžio baudas. Nustatydamas atsakomybę už alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo ribojimo bei alkoholio reklamos ribojimo pažeidimus, įstatymų leidėjas yra saistomas konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų, kitų konstitucinių reikalavimų.

Minėta, kad konstituciniai teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia ir tai, kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Be to, įstatymų leidėjas, nustatydamas tokią sankciją už teisės pažeidimą, kartu turi įstatymu nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį teismas ar kita institucija, skirdama nuobaudą už teisės pažeidimą, turi turėti galimybę atsižvelgti į visas bylos aplinkybes ir paskirti švelnesnę negu įstatymo numatytoji nuobaudą.

Sprendžiant, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija), įtvirtinanti griežtai apibrėžtus (absoliučius) baudų dydžius, neprieštarauja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams, esminę reikšmę turi tai, kad, įstatyme neįtvirtintus diferencijuotų baudų dydžių, o nustatius griežtai apibrėžtą (absoliutų) baudos dydį, nebelineka galimybės skiriant baudą jos dydį individualizuoti atsižvelgus į pažeidimo pobūdį ir kitas aplinkybes.

Toks teisinis reguliavimas nesiderina su Konstitucijoje įtvirtintais teisingumo ir teisinės valstybės principais.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nenumatyta teisė baudą skirti atsižvelgiant į įstatymo pažeidimo pobūdį ir kitas aplinkybes, prieštarauja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams.

9. Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nenumatyta teisė baudą skirti atsižvelgiant į įstatymo pažeidimo pobūdį bei kitas aplinkybes, prieštarauja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams, netirs, ar ginčijama Įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 2 ir 3 dalims.

III

Dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) bei 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija) ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

1. Pareiškėjas (2002 m. vasario 1 d. prašymas) prašo ištirti, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 4 straipsnio bei 13 straipsnio normos ir Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų normos neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

Iš pareiškėjo prašymo matyti, kad jis abejoja, ar Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims neprieštarauja Įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) nuostata „Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – <...> nustatyti alkoholio produktų gamybos <...> valstybės monopolio įvedimo bei valstybės monopolinės teisės gaminti <...> šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus“, Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), Įstatymo 4 straipsnio 2 dalis (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) bei Įstatymo 13 straipsnis (2000 m. liepos 18 d. redakcija) ir Taisyklių 7 ir 9 punktai (2001 m. sausio 22 d. redakcija).

Pareiškėjo ginčijamos Įstatymo ir Taisyklių nuostatos ne kartą buvo keičiamos ir papildomos. Šiuo metu visos jos yra netekusios galios.

Konstitucinis Teismas šioje byloje pagal pareiškėjo prašymą tirs tik pareiškėjo ginčijamą Įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) nuostatos „Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – <...> nustatyti alkoholio produktų gamybos <...> valstybės monopolio įvedimo bei valstybės monopolinės teisės gaminti <...> šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus“, Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) bei Įstatymo 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija) ir Taisyklių 7 ir 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai.

2. Konstitucijos 46 straipsnyje nustatyta:

„Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva.

Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą.

Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.

Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę.

Valstybė gina vartotojo interesus.“

3. Konstitucinis Teismas 2000 m. vasario 23 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucijos 46 straipsnyje išdėstytos teisės normos yra tarpusavyje susijusios, todėl įstatymu ar poįstatyminiu teisės aktu pažeidus kurioje nors vienoje Konstitucijos 46 straipsnio dalyje esančią teisės normą yra pažeidžiamos ar sudaromos prielaidos pažeisti ir kitose šio straipsnio dalyse išdėstytas teisės normas.

3.1. Asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos sąvoka yra plati. Ji apima teisę laisvai pasirinkti verslą, teisę laisvai sudarinėti sutartis, sąžiningos konkurencijos laisvę, ūkinės veiklos subjektų lygiateisiškumą ir kt. Asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva – tai teisių galimybių visuma, sudaranti prielaidas asmeniui savarankiškai priimti jo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus (Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d., 2002 m. kovo 14 d. nutarimai).

Asmens ūkinės veiklos laisvė sudaro sąlygas įgyvendinti įvairius asmens siekius. Pagal Konstituciją asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva yra grindžiamas tautos ūkis, todėl negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo ūkinės veiklos laisvei įgyvendinti būtų sudarytos netinkamos sąlygos (Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas).

Pagal Konstituciją asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti. Valstybė ūkinę veiklą reguliuoja derindama asmens ir visuomenės interesus. Teisės aktais reguliuodamos ūkinę veiklą valstybės institucijos yra saistomos Konstitucijos.

Konstitucinis Teismas 1999 m. spalio 6 d. nutarime konstatavo, kad Konstitucijos nuostatoje „valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei“ yra įtvirtintas konstitucinis principas, nubrėžiantis ūkinės veiklos reguliavimo kryptis, būdus, ribas. Apie bendrą tautos gerovę galima spręsti atsižvelgus į tautos socialinę raidą, žmogaus saviraiškos galimybes. Sąvokos „bendra tautos gerovė“ turinys kiekvienu konkrečiu atveju atskleidžiamas atsižvelgiant į ekonominius, socialinius bei kitus svarbius veiksnius.

3.2. Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta valstybės pareiga ginti vartotojų interesus. Ši konstitucinė nuostata suponuoja tai, kad teisės normomis turi būti nustatytos įvairios vartotojų interesų gynimo priemonės, kad valstybės institucijos turi kontroliuoti, kaip ūkio subjektai laikosi nustatytų reikalavimų, ir kt. (Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas).

3.3. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalies nuostatą, kad „įstatymas saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“, pažymėjo, jog ji reiškia ir įpareigojimą įstatymų leidėjui įstatymais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad gamyba ir rinka nebūtų monopolizuotos, kad būtų užtikrinta sąžiningos konkurencijos laisvė bei numatytos priemonės jai apsaugoti (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas).

Konstitucinė sąžiningos konkurencijos apsaugos garantija reiškia *inter alia* draudimą ūkinę veiklą reguliuojančioms valstybės valdžios, savivaldybių institucijoms priimti sprendimus, iškreipiančius ar galinčius iškreipti sąžiningą konkurenciją.

3.4. Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalies nuostata „Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką“ reiškia, kad negalima įvesti monopolio, t. y. negalima įstatymu suteikti ūkio subjektui išimtinių teisių veikti kurioje nors ūkio srityje, dėl ko ši sritis būtų monopolizuota. Tačiau draudimas monopolizuoti gamybą ir rinką nereiškia, kad yra draudžiama tam tikromis aplinkybėmis įstatyme konstatuoti monopolijos konkrečioje ūkinės veiklos srityje buvimą ar kitaip atspindėti faktinius monopolinius santykius ir juos atitinkamai reguliuoti. Toks konstatavimas sudaro teisinę prielaidą taikyti monopolistui atitinkamus reikalavimus ginant kitų ūkio subjektų bei vartotojų teises ir teisėtus interesus (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d., 2000 m. spalio 18 d., 2002 m. balandžio 9 d., 2003 m. kovo 17 d. nutarimai).

Pagal Konstituciją monopolio įvedimas laikytinas nepagrįstu privilegijų teikimu tam tikram ūkio subjektui, kartu ir kitų ūkio subjektų diskriminavimu, jų ūkinės veiklos laisvės ribojimu.

3.5. Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalies nuostata, kad įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, vertintina kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, konkrečiai – Konstitucijos 29 straipsnio, kuriame įtvirtintas asmenų lygybės principas.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė, šio straipsnio 2 dalyje – asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas. Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d., 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimuose konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

Privilegijų tam tikrai ūkio subjektų grupei nustatymas sietinas ir su kitų ūkio subjektų diskriminavimu, jų ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos ribojimu. Tai nesuderinama su Konstitucijos 29 ir 46 straipsnių reikalavimais.

4. Minėta, kad pagal Konstituciją asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti; kad valstybė ūkinę veiklą reguliuoja derindama asmens ir visuomenės interesus; kad teisės aktais reguliuodamos ūkinę veiklą valstybės institucijos yra saistomos Konstitucijos.

Konstitucinis Teismas 1998 m. liepos 9 d. nutarime pažymėjo, kad alkoholio gamybai, importui, prekybai ar kitokiam realizavimui yra reikalingas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas. Tačiau ūkinė veikla turi būti reguliuojama taip, kad nebūtų monopolizuojama gamyba ir rinka, kad būtų saugoma sąžininga konkurencija, ūkinės veiklos laisvė.

Pagal Konstituciją riboti asmens teises ir laisves, taip pat ir ūkinės veiklos laisvę, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.

Pažymėtina, kad valstybė ir jos institucijos, turėdamos diskreciją nustatyti ypatingą alkoholio gamybos ir rinkos teisinį reguliavimą, negali to daryti pasirinkdamos tokias neadekvačias siekiamiems tikslams priemones, kuriomis būtų įvesta šių produktų gamybos ir rinkos monopolija, nepagrįstai varžoma ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija.

Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad siekiant socialiai reikšmingų tikslų gali būti nustatomos įvairios kitos priemonės, bet ne monopolijos įvedimas.

5. Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui, nustatyti alkoholio produktų gamybos ir prekybos valstybės monopolio įvedimo bei valstybės monopolinės teisės gaminti, parduoti ir importuoti šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus.“

Minėta, kad pareiškėjas abejoja, ar Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims neprieštarauja Įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) nuostata „Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – <...> nustatyti alkoholio produktų gamybos <...> valstybės monopolio įvedimo

bei valstybės monopolinės teisės gaminti <...> šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus“.

6. Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Valstybės alkoholio kontrolės politikos principai yra: <...> 2) valstybinio reguliavimo priemonėmis riboti privatų pelną, gautą iš alkoholinių gėrimų gamybos, importo ir prekybos alkoholiniais gėrimais;“.

7. Įstatymo 4 straipsnyje (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Alkoholio produktai yra priskiriami specialioms gaminiam, kurių gamybai, importui, prekybai ir vartojimui pagal šį ir kitus įstatymus bei teisės aktus taikomas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, remdamasi Prekybos įstatymo 4 straipsnio pirmąja dalimi, ypatingais atvejais gali įvesti alkoholinių gėrimų didmeninės ir mažmeninės prekybos valstybės monopolį. Monopolio įvedimo pagrindus ir sąlygas, jo įgyvendinimo tvarką nustato įstatymai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė ypatingais atvejais, atsižvelgdama į alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui monitoringo rezultatus, Sveikatos apsaugos ministerijos teikimu gali nustatyti alkoholinių gėrimų grupių gamybos ir importo kvotas.“

Minėta, kad pareiškėjas abejoja ne Įstatymo viso 4 straipsnio (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), o tik jo 2 dalies, kurioje įtvirtinta Vyriausybės teisė ypatingais atvejais įvesti alkoholinių gėrimų didmeninės ir mažmeninės prekybos valstybės monopolį, atitiktimi Konstitucijai.

8. Įstatymo 13 straipsnyje (2000 m. liepos 18 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Tik valstybės įmonėms ir specialios paskirties bendrovėms šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama teisė gaminti nedenatūruotą etilo alkoholį, denatūruotą etilo alkoholį bei alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija viršija 22 procentus. Šis reikalavimas netaikomas šio straipsnio antrojoje ir trečiojoje dalyje nurodytoms įmonėms.

UAB „Lietuviškas midus“ šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama teisė gaminti natūralaus bičių medaus fermentacijos procese gautų produktų pagrindu gaminamus alkoholinius gėrimus.

AB „Sema“ šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama teisė gaminti nedenatūruotą etilo alkoholį kaip pagrindinės mielių gamybos papildomą produktą ir denatūruotą etilo alkoholį.

Kitų rūšių įmonėms šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama teisė gaminti kitus alkoholio produktus, įskaitant alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų.

Alkoholio produktų gamybos valstybės monopolio įvedimo sąlygas ir tvarką nustato įstatymai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai.“

9. Pareiškėjo ginčijamos Įstatymo nuostatos yra susijusios. Iš jų matyti, kad buvo įtvirtinti alkoholio produktų gamybos valstybinis monopolis, taip pat teisė gaminti tam tikrus alkoholio produktus tik įstatyme nurodytiems ūkio subjektams.

Tokiu teisiniu reguliavimu buvo nepaisoma Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad „Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva“, taip pat šio straipsnio 4 dalies, kurioje nustatyta, kad „Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“, reikalavimų. Kartu pažymėtina, kad teisinis reguliavimas, kuriuo buvo įtvirtintas monopolis, reiškė privilegijų teikimą tam tikriems ūkio subjektams, taip pat ir kitų ūkio subjektų diskriminavimą, jų ūkinės veiklos laisvės ribojimą, ir dėl to buvo nepaisoma Konstitucijos 29 straipsnio reikalavimų.

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) nuostata „Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – <...> nustatyti alkoholio produktų gamybos <...> valstybės monopolio įvedimo bei

valstybės monopolinės teisės gaminti <...> šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus“, 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalis (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) ir 13 straipsnis (2000 m. liepos 18 d. redakcija) prieštaravo Konstitucijos 29 straipsniui ir 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

11. Vyriausybė 2001 m. sausio 22 d. priėmė nutarimą Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“, kuriuo patvirtino Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisykles. Minėta, kad pareiškėjas prašo ištirti, ar Taisyklių 7 ir 9 punktai (2001 m. sausio 22 d. redakcija) neprieštaruoja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

11.1. Taisyklių 7 punkte (2001 m. sausio 22 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Šių taisyklių 2.3 punkte nustatytos rūšies licencija išduodamos tik valstybės įmonėms ir specialios paskirties bendrovėms.“

Taisyklių 2.3 punktu (2001 m. sausio 22 d. redakcija) buvo nustatyta ši alkoholio produktų gamybos licencijų rūšis:

„alkoholio produktų, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, alkoholinių gėrimų, nedematūruoto ir dematūruoto etilo alkoholio (kodai pagal Kombinuotąją prekių nomenklatūrą – 2103.90.90.3, 2106.90.20, 22.06, 22.07, 22.08, 3302.10.10, 3302.10.40.2, 3302.10.40.3, 3302.10.90.2, 3302.10.90.3, 3302.90.10)“.

11.2. Taisyklių 9 punkte (2001 m. sausio 22 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Šių taisyklių 2.5 punkte nustatytos rūšies licencija išduodama uždarajai akcinei bendrovei „Lietuviškas midus“, kuriai suteikta teisė gaminti natūralaus bičių medaus fermentacijos procese gautų produktų pagrindu gaminamus alkoholinius gėrimus.“

Taisyklių 2.5 punktu (2001 m. sausio 22 d. redakcija) buvo nustatyta ši alkoholio produktų gamybos licencijų rūšis:

„alkoholio produktų, įskaitant alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, natūralaus bičių medaus fermentacijos procese gautų produktų pagrindu gaminamų alkoholinių gėrimų (kodai pagal Kombinuotąją prekių nomenklatūrą – 2103.90.90.3, 2106.90.20, 22.04, 22.05, 22.06, 2207.20, 2208.70, 2208.90, 3302.10.10, 3302.10.40.2, 3302.10.40.3, 3302.10.90.2, 3302.10.90.3, 3302.90.10)“.

12. Taigi teisiniu reguliavimu, įtvirtintu Taisyklių 7 ir 9 punktuose (2001 m. sausio 22 d. redakcija), valstybės įmonėms ir specialios paskirtiems bendrovėms, UAB „Lietuviškas midus“ buvo nustatytos išimtinės teisės gaminti tam tikrus alkoholio produktus.

Minėta, kad privilegijų tam tikrai ūkio subjektų grupei įtvirtinimas teisiniame reguliavime, kartu ir kitų ūkio subjektų diskriminavimas, jų ūkinės veiklos laisvės ribojimas, pažeistų Konstitucijos 29 straipsnio ir 46 straipsnio 1 ir 4 dalių reikalavimus.

13. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktai (2001 m. sausio 22 d. redakcija) prieštaravo Konstitucijos 29 straipsniui ir 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 ir 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55 ir 56 straipsniais,

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

n u t a r i a:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 30 straipsnio 1 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija) neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnio 4 dalis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nenumatyta teisė baudą skirti atsižvelgiant į

įstatymo pažeidimo pobūdį ir kitas aplinkybes, prieštarauja konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) nuostata „Alkoholio kontrolės įstatymo paskirtis – <...> nustatyti alkoholio produktų gamybos <...> valstybės monopolio įvedimo bei valstybės monopolinės teisės gaminti <...> šiame įstatyme nustatytus alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus“, 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalis (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija) ir 13 straipsnis (2000 m. liepos 18 d. redakcija) prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui ir 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktai (2001 m. sausio 22 d. redakcija) prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui ir 46 straipsnio 1 ir 4 dalims.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius
Egidijus Jarašiūnas
Egidijus Kūris
Kęstutis Lapinskas
Zenonas Namavičius
Augustinas Normantas
Jonas Prapiestis
Vytautas Sinkevičius
Stasys Stačiokas
